

Inspectierapport

Instandhouding rijksmonumenten
Gemeente Sluis

Erfgoedinspectie

februari 2009

Inhoud

	Samenvatting	5
1	Inleiding	9
2	Kenschets gemeente Sluis	11
2.1	Kengetallen	13
2.2	Actoren	15
3	Bevindingen en aanbevelingen	17
3.1	Domein resultaten	17
3.2	Domein effectiviteit	18
3.3	Domein waarborg	23
	Bijlage 1: Geraadpleegde documenten	29
	Bijlage 2: Werkmethodiek	31
	Bijlage 3: Waarderingskader	33
	Bijlage 4: Afkortingen	41

Sint Anna ter Muiden (foto: EGI)

Samenvatting

Naar aanleiding van de bevindingen komt de inspectie over de stand van zaken van monumentenzorg in de gemeente Sluis tot conclusies die hieronder zijn samengevat.

De Erfgoedinspectie heeft de monumentenzorg binnen de gemeente Sluis getoetst op basis van het *Waarderingskader Instandhouding Rijksmonumenten* (zie bijlage 3). De Erfgoedinspectie heeft geconstateerd dat de gemeente niet in alle gevallen voldoet aan de kwaliteitskenmerken van het domein Resultaten waarbij het erom gaat of *'het bestand aan monumenten zorgvuldig in stand wordt gehouden'*.

Ook bij een aantal kwaliteitskenmerken binnen het domein Effectiviteit (*Het proces gebeurt zorgvuldig en doelmatig*) en binnen het domein Waarborg (*De zorg voor de monumenten is verzekerd*) plaatst de Erfgoedinspectie kanttekeningen.

In het kader van de inspectie instandhouding rijksmonumenten in de gemeente Sluis zijn ten behoeve van de reality check zes rijksmonumenten bezocht en zijn de bijbehorende dossiers bestudeerd. Van een zevende object, waarbij recent een handhavingzaak speelt, zijn de belangrijkste stukken opgevraagd en bestudeerd en is het object op verzoek van de Erfgoedinspectie meegenomen in de rondrit.

De Erfgoedinspectie heeft de indruk dat de rijksmonumenten in Sluis redelijk zorgvuldig in stand worden gehouden. Bij één van de bezochte panden is echter geconstateerd dat op een aantal punten is afgeweken van de monumentenvergunning. Dit is niet gesignaleerd door de gemeente. Opvallend veel historisch interessante panden op het grondgebied staan er slecht bij, veel van deze panden hebben geen enkele monumentale status. Dit is vaak het gevolg van leegstand. Door een teruglopende bevolking is het vinden van een nieuwe bestemming geen eenvoudige opgave. De gemeente heeft geen gemeentelijke monumentenlijst, maar wel een inventarisatie van potentiële gemeentelijke monumenten. Vaststelling van een gemeentelijke monumentenlijst is één van de voornemens uit de concept monumentennota van de gemeente. Tot het moment dat deze nota is vastgesteld en dit voornemen zal zijn uitgevoerd is veel cultuurhistorisch interessant erfgoed in Sluis onbeschermd.

In de gemeente Sluis is een aantal zaken op het terrein van de monumentenzorg en cultuurhistorie goed geregeld. Zo worden de procedures tot de vergunningverlening meestal op de juiste wijze doorlopen; wel is twee keer geconstateerd dat de wettelijke termijn is overschreden. Positief is verder dat bij vier van de zes bezochte objecten een meer of minder diepgaand bouwhistorisch onderzoek is uitgevoerd voorafgaand aan de restauratie. De vergunningdossiers zijn op orde. De gemeente kent een eigen subsidieverordening voor onderhoud van rijksmonumenten, en er wordt in 2009, ondanks

de beperkte financiële middelen van de gemeente, geld uitgetrokken voor het onderhoud van een aantal rijksmonumenten in gemeentelijk bezit.

Binnen de gemeentelijke organisatie is geen restauratietechnische of bouwhistorische kennis aanwezig. Daarom fungeert de monumentencommissie als verlengstuk van de ambtelijke organisatie. Er wordt door de aanvragers weinig gewerkt met deskundige restauratiearchitecten, waardoor veel aanvragen incompleet zijn of van slechte kwaliteit. Er is veel vooroverleg tussen de aanvrager en de monumentencommissie, waarbij het plan wordt aangepast om tegemoet te komen aan de kritiek van de commissie en om het plan ontvankelijk te kunnen verklaren. Hiermee committeert de monumentencommissie zich aan de aanvraag en is het lastig om in de formele procedure nog onafhankelijk te adviseren. De monumentencommissie bestaat in Sluis uit slechts één deskundige, een restauratiearchitect van de stichting Dorp, Stad en Land. Andere deskundigheid ontbreekt, waarmee de commissie niet voldoet aan de criteria zoals zij zijn opgesteld in het kader van de recent vastgestelde Wet beperking adviesplicht. Wel is de onafhankelijkheid binnen de commissie goed geregeld, omdat de restauratiearchitect zelf niet werkzaam is op het grondgebied van de gemeente.

De RACM wordt pas in een laat stadium om advies gevraagd, als de procedure al ver is gevorderd en het plan vrijwel rond is. Hierdoor wordt een negatief advies van de RACM opvallend vaak genegeerd. Wel worden eventuele opmerkingen uit het advies opgenomen in het besluit. Wanneer de RACM een negatief advies geeft omdat zij nadere informatie of een planaanpassing wil, wordt vaak niet aan deze wens voldaan door de gemeente. Het besluit wordt dan op basis van dit negatieve advies gegeven. Door de RACM zelf wordt niet meer nagegaan of de gevraagde informatie wordt geleverd. De bij de gemeente en de commissie ontbrekende architectuurhistorische kennis is bij de RACM wel voorhanden, maar met de recente vermindering van de adviesplicht van deze instantie zal deze veelal niet meer worden ingeschakeld.

Ook door het gebrek aan inhoudelijke kennis binnen de gemeente is er geen deskundige, op de monumentenzorg toegespitste begeleiding van de uitvoering, en slechts gebrekkig toezicht. Geconstateerd is dan ook dat bij één van de zes bezochte objecten op een aantal punten niet volgens de vergunning is gehandeld. Dit is niet gesignaleerd door de gemeente. Wel gaat de gemeente geregeld over tot stillegging bij verbouwen zonder vergunning.

De communicatie vanuit de gemeente richting de burgers kan worden verbeterd. Veel eigenaren geven aan dat ze zelf hebben moeten uitzoeken welke wegen zij moeten bewandelen bij verbouwingsplannen. Door de gemeente wordt aangegeven dat een complicerende factor in de communicatie is dat veel monumenten in de gemeente als tweede huis in gebruik zijn en de eigenaar op grote afstand woont.

Binnen de Heemkunde Kring Sluis is historische kennis aanwezig. De gemeente kan meer gebruik maken van deze kennis en achterban, door deze vereniging in een vroeg stadium te betrekken bij de planvorming, met name bij ruimtelijke ontwikkelingen. Omdat de Heemkunde Kring een flink deel van de bevolking vertegenwoordigt zal hiermee het draagvlak voor de gewenste ontwikkelingen toenemen.

Sluis heeft een uitgebreide concept monumentennota, waarin een aantal van de bovengenoemde knelpunten zijn opgenomen en veel voornemens voor verbetering van de monumentenzorg zijn verwoord. Zo zijn bijvoorbeeld plannen opgenomen voor een betere communicatie en voorlichting, voor het vaststellen van een gemeentelijke monumentenlijst, en voor het voeren van een actief beleid met betrekking tot de instandhouding en herbestemming van particuliere monumenten. De nota zal naar verwachting begin 2009 worden vastgesteld. Met de implementatie van de monumentennota wordt ook tegemoet gekomen aan een aantal van bovengenoemde kritiekpunten.

Er bestaan wel zorgen over de daadwerkelijke uitvoering van alle goede voornemens uit de nota. De gemeente heeft het moeilijk vanwege haar beperkte financiële middelen, haar krimpende bevolking, haar geïsoleerde ligging en de gevolgen van de gemeentelijke herindeling van een aantal jaren geleden. Het is in deze omstandigheden te verwachten dat monumentenzorg niet de hoogste prioriteit krijgt. De gemeente geeft zelf aan de bevordering van het toerisme als belangrijkste pijler in haar beleid te voeren. Het in 2009 beschikbaar stellen van financiën voor het onderhoud van een aantal rijksmonumenten in gemeentelijk bezit geeft aan dat de gemeente het belang van een goede zorg voor haar rijksmonumenten inziet. Ook natuurontwikkeling krijgt in de gemeente veel aandacht. Naast de zorg voor deze afzonderlijke rijksmonumenten zal ook een zorgvuldige instandhouding van de gebouwde omgeving bijdragen aan de bevordering van het toerisme in de regio.

Overzicht van de belangrijkste aanbevelingen aan de gemeente:

Vergunningsprocedures en toezicht & handhaving

Drag er zorg voor dat het plan door de gemeente inhoudelijk wordt getoetst op ontvankelijkheid, leun hiervoor niet op de monumentencommissie. Ga niet te gemakkelijk voorbij aan een negatief advies van de RACM, maar tracht het plan zodanig aan te passen dat tegemoet wordt gekomen aan de opmerkingen van de RACM. Neem de monumentenzorg expliciet op in het toezichts- en handhavingsbeleid en – programma. Investeer in restauratietechnische kennis bij de afdeling toezicht- en handhaving, en draag zorg voor voldoende capaciteit.

Beleid

Stel de concept monumentennota bestuurlijk vast en implementeer de voornemens uit deze nota in het gemeentelijk beleid. Geef hierbij extra aandacht aan de problematiek van leegstand en de mogelijkheden tot hergebruik.

Onderzoek

Vraag standaard ten behoeve van bepaalde restauraties om bouwhistorisch onderzoek en stel criteria op om te bepalen in welke gevallen een dergelijk onderzoek verplicht is en hoe diepgaand het moet zijn. Attendeer eigenaren op de financiële regelingen ter tegemoetkoming van de kosten voor een dergelijk onderzoek.

Kennis

Breng het niveau van de bouw- en architectuurhistorische en van de restauratietechnische kennis op peil binnen de gemeente, ten behoeve van de beoordeling van bouwplannen en de begeleiding van de uitvoering

Advisering monumentencommissie

Draag er zorg voor dat naast de restauratietechnische kennis ook de bouw- en architectuurhistorische en stedenbouwkundige kennis in de monumentencommissie aanwezig is.

Zorg voor een eigen onafhankelijke adviesrol, waarmee het risico op een te grote betrokkenheid bij de plannen wordt voorkomen.

Advisering RACM

Let er op dat een aanvraag waarop negatief wordt geadviseerd (vanwege onvoldoende informatie of onder voorbehoud van planaanpassingen) terugkeert voor advies

Informatieoverdracht

Implementeer de goede voornemens uit de concept monumentennota met betrekking tot de communicatie. Maak via de gemeentelijke website meer informatie beschikbaar voor de eigenaren, onder andere over de vergunningprocedure en over financiële regelingen. Maak meer gebruik van de Heemkunde Kring vanwege hun kennis en ervaring.

Nederland kent circa 60.000 gebouwde rijksmonumenten, die vanwege hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde zijn aangewezen door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

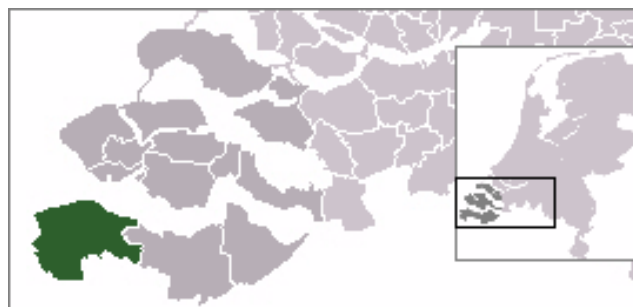
De Erfgoedinspectie ziet toe op de naleving van de Monumentenwet 1988 en neemt daarbij de omgang met de cultuurhistorische waarden als uitgangspunt. Doel van de inspectie is het bereiken van een kwaliteitsverbetering van de monumentenzorg.

In deze inspectie ligt de focus op het hoofdstuk 'instandhouding'; daarvoor is de gemeente de belangrijkste geïnspecteerde. De gemeente heeft immers ingevolge de Monumentenwet 1988 de eerstelijns taken en bevoegdheden op het gebied van de instandhouding van rijksmonumenten. Naast het gemeentebestuur en zijn medewerkers spelen ook andere betrokkenen een rol. Zo vinden ook gesprekken plaats met de monumentencommissie, met de regioconsulenten van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten en met historische verenigingen. De gemeente wordt dus niet alleen geïnspecteerd als bestuurlijke eenheid, maar vooral als entiteit, als gebied waarbinnen verschillende betrokkenen actief zijn.

Het betrokken gemeentebestuur krijgt met dit inspectierapport inzicht in de kwaliteit van de monumentenzorg ten tijde van het inspectieonderzoek. Het rapport kan worden gebruikt om betrokkenen te informeren, beleid bij te stellen en interne verbeteringen uit te zetten. Op deze wijze wil de Erfgoedinspectie de gemeente stimuleren een adequaat monumentenbeleid te voeren.

Dit rapport gaat over de inspectie die de Erfgoedinspectie heeft uitgevoerd naar de omgang met de rijksmonumenten in de gemeente Sluis.

De inspectiebezoeken vonden plaats op 1 en 2 december 2008.

Locatie gemeente Sluis (bron: Wikipedia)

Leeswijzer

Het document is als volgt opgebouwd: hoofdstuk 2 gaat in op het profiel van de gemeente, inclusief een beschrijving van de actoren die in die gemeente werkzaam zijn. In hoofdstuk 3 worden de bevindingen met betrekking tot beleid en uitvoering uitgewerkt per domein. Per onderdeel worden waar mogelijk aanbevelingen ter verbetering gedaan. Deze aanbevelingen zijn gericht aan de gemeente, omdat daar de mogelijkheden en de bevoegdheden liggen om de verbeterpunten uit te voeren en/of te coördineren. Alleen onder de paragraaf *Advisering* zijn de aanbevelingen niet aan de gemeente maar aan het betreffende adviesorgaan gericht.

Niet alle aanbevelingen gaan over juridisch afdwingbare zaken; die aanbevelingen waarbij de gemeente geen wettelijke taak heeft, moeten gezien worden als bijdragen aan de verhoging van de kwaliteit van de monumentenzorg.

Het document wordt afgerond met een viertal bijlagen: een overzicht van geraadpleegde documenten, een beschrijving van de werkmethode, het waarderingskader (met toelichting) dat gehanteerd is bij de inspectie, en een lijst met gebruikte afkortingen.

In dit hoofdstuk wordt de situatie in de gemeente Sluis beschreven voor zover deze van toepassing is op de monumentenzorg. Naast een korte ruimtelijk-historische beschrijving van het grondgebied van de gemeente wordt in kengetallen en in een opsomming van actoren een beeld gevormd van de belangrijkste randvoorwaarden voor de monumentenzorg in Sluis.

Sluis is een geografisch grote gemeente in Zeeuws-Vlaanderen, in het uiterste zuidwesten van Nederland. Ze is vernoemd naar het historische vestingstadje Sluis. De gemeente is ontstaan na een fusie van de voormalige gemeente Sluis-Aardenburg met de gemeente Oostburg, in 2003. Sluis bestaat uit 17 afzonderlijke kernen en 56 buurtschappen. Het kleine stadje Sint Anna ter Muiden, dat is ontstaan in 1200 op de linkeroever van het Zwin, is al in 1977 aangewezen als beschermd stadsgezicht. Maar ook kernen als Groede en IJzendijke hebben een onaangetaste historische structuur, zij bezitten echter (nog) geen status als beschermd gezicht.

Gemeente Sluis (bron: www.gemeentesluis.nl)

De stad Sluis is gesticht in 1280 aan de brede zeearm het Zwin. In de 13de en 14de eeuw bloeide het havenstadje Sluis vanwege de doorvaart naar de belangrijke stad Brugge. Door het dichtslibben van het Zwin in de 15de eeuw raakte Sluis haar havenfunctie kwijt. De bevrijding van Zeeuws-Vlaanderen in de Tweede Wereldoorlog leidde tot een vrijwel complete verwoesting van de stad. De reconstructie werd echter voortvarend ter hand genomen naar plannen van F.H. Klokke.

Oostburg, waar het gemeentehuis zich bevindt, is in de Tweede Wereldoorlog compleet vernield. Ook deze stad is weer opgebouwd naar plannen van F.H.Klokke, maar dan met een nieuw stratenpatroon. Groede werd in de Tweede Wereldoorlog gespaard omdat het door de Duitsers was aangewezen als Rodekruisdorp.

Sluis is een voornamelijk agrarische gemeente; ze bezit nog een flink aantal historische boerderijen. Kenmerkend voor de boerderijtypen in deze regio zijn de grote hoge houten dwarsdeelschuren met het vrijstaande woonhuis. Ook bezit de gemeente zeven maalvaardige molens.

Vrijwel het hele grondgebied van de gemeente Sluis is aangewezen als Nationaal Landschap. Tevens kreeg Sluis in 2008 samen met Arnhem het predicaat groenste gemeente van Nederland. Het grootste gedeelte van de gemeente is benoemd tot Belvédèregebied, met daarin Aardenburg en Sint Anna ter Muiden als Belvédèresteden. Op het grondgebied van de gemeente zijn nog veel restanten aanwezig van diverse oorlogen, zoals vestingwerken, forten en bunkers. De stad Sluis was tot 1839 een vestingstad. De gemeente maakte in de 16de en 17de eeuw onderdeel uit van de Staats-Spaanse Linies.

De belangrijkste inkomstenbron van Sluis is heden ten dage het toerisme. De stranden worden druk bezocht, en veel mensen bezitten in deze regio een tweede huis. Vanwege onder andere de geïsoleerde ligging krimpt de oorspronkelijke bevolking van Sluis, wat de nodige problemen oplevert voor de monumentenzorg, zoals leegstand en verval. Sinds kort staat Sluis onder financieel toezicht van de Provincie Zeeland.

2.1 Kengetallen

1. Samenstelling gemeente Sluis

Samenstelling	Aantal
Aantal inwoners (1-1-2008)	24.222
Oppervlakte	307.000 ha

2. Aantal monumenten

Soort	Aantal
Rijksmonumenten opgave gemeente	226
Rijksmonumenten opgave RACM ¹	204
Archeologische rijksmonumenten	10
Rijksbeschermd stads- en dorpsgezichten	1
Gemeentelijke stads- en dorpsgezichten	0
Provinciale monumenten	0
Gemeentelijke monumenten	0

¹ Het verschil in aantal rijksmonumenten volgens opgave van de gemeente en die van de RACM heeft te maken met een andere manier van tellen. De RACM telt complexen als één monument en gemeenten vaak niet.

3. Financiële gegevens op jaarbasis

Soort	Bedrag
Bijdrage Rijk (budgetten 2009-2011), gereserveerde Brm-bijdrage voor:	
• 2009	€ 170.875,-
• 2010	€ 171.222,-
• 2011	€ 171.252,-
Eigen middelen (op jaarbasis)	
• t.b.v. instandhouding gemeentelijke monumenten	€ 0,-
• t.b.v. instandhouding rijksmonumenten in gemeentelijk bezit	ca. € 30.000,-
• t.b.v. instandhouding rijksmonumenten in particulier bezit	ca. € 50.000,-
• overige middelen (excl. fte):	
- Voorlichting	€ 2.000,-
- Open Monumentendag	€ 1.000,-
- voor het laten draaien van gemeentelijke molens	€ 10.000,-
- voor onderhoud klokken en uurwerken	€ 3.000,-

Dit zijn de structurele uitgaven zoals die op de begroting staan. Daarnaast zijn er de eenmalige uitgaven voor restauraties e.d. Voor 2008 waren dit onder andere:

- Gemeentelijke bijdrage in restauratie NH Kerk in Groede € 200.000,-
- Restauratie toren Cadzand € 240.000,-
- Onderhoud molens IJzendijke en Retranchement € 40.000,-
- Herdruk molenfolder ca. € 1.600,-
- Publieksuitgave religieus erfgoed € 4.000,-

Voor 2009 staan de volgende uitgaven op het programma:

- Restauratie Belfort Sluis (incl. herinrichting) € 1.996.313,-
- Restauratie Oostpoort Sluis € 675.000,-
- Restauratie kademuuren en stadsmuur Sluis € 1.650.000,-
- Restauratie monumenten algemeen € 12.605,-

2.2 Actoren

A. Gemeente

Samenstelling	Aantal
Aantal fte's beleidsmatig t.b.v. monumentenzorg	0,2
Aantal fte's uitvoerend t.b.v. monumentenzorg	0,5
Aantal fte's beleidsmatig t.b.v. archeologie	0,1
Aantal fte's uitvoerend t.b.v. archeologie	0,3

De monumentenzorg in Sluis is ondergebracht bij de afdeling Ontwikkeling, onder de sector Publiek. De monumentenzorg wordt verzorgd door één ambtenaar. Deze houdt zich bezig met zowel de vergunningverlening als met het ontwikkelen van beleid op het gebied van de gebouwde monumentenzorg en de archeologie.

In de toekomst zal volgens het reorganisatieplan de afdeling vergunningverlening en handhaving ambtelijk wordt gescheiden van de afdeling beleidsontwikkeling.

Bestuurlijk ligt de zorg voor de gebouwde monumenten bij de burgemeester. De archeologie en de ruimtelijke ordening zijn de verantwoordelijkheid van een wethouder.

B. Adviescommissie

De gemeente Sluis maakt voor haar advisering over monumenten gebruik van de diensten van de stichting Dorp, Stad en Land. Deze stichting, die is gevestigd in Rotterdam, adviseert gemeenten in Zuid-Holland en Zeeland op het gebied van ruimtelijke kwaliteit.

In Sluis bestaat de monumentencommissie uit één lid van Dorp, Stad en Land. Voor complexe plannen kan dit lid terugvallen op de deskundigheid van de monumentencommissie van Dorp, Stad en Land in Rotterdam.

C. Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)

De RACM adviseert de gemeente over restauraties en wijzigingen van rijksmonumenten en kan adviseren over ruimtelijke ontwikkelingen in het beschermde stads- of dorpsgezicht.

D. Provincie

De Provincie heeft een rol in de advisering over restauraties en wijzigingen van rijksmonumenten die gesitueerd zijn buiten de bebouwde kom. Voor Sluis betreft dit de Provincie Zeeland. In het kader van de inspectie in de gemeente Sluis is de Provincie vanwege haar geringe rol in het proces niet afzonderlijk bevestigd. Wel is zij recentelijk

geïnterviewd in het kader van de inspectie in de gemeente Veere, waarbij is ingegaan op algemene aspecten van de advisering in de hele provincie Zeeland.

E. Stichtingen en Verenigingen

In de gemeente Sluis is één historische vereniging actief: de Heemkunde Kring West-Zeeuws Vlaanderen. Zij rekent naast het grondgebied van de gemeente Sluis ook de dorpskern van Biervliet en omgeving (gemeente Terneuzen) tot haar werkgebied. Deze vereniging heeft 800 leden. Ze brengt vier keer per jaar een tijdschrift uit, en één keer per jaar een boek. Verder houdt ze lezingen en verzorgt ze excursies.

F. Eigenaren, architecten en aannemers

Eigenaren zijn als eerste verantwoordelijk voor de instandhouding van hun eigen rijksmonument. Zij onderhouden het object en maken plannen voor de restauraties, die meestal door architect en aannemer worden geconcretiseerd en uitgevoerd.

In het Waarderingskader Instandhouding Rijksmonumenten (bijlage 3) zijn kwaliteitskenmerken en indicatoren aangegeven. Hieronder wordt per domein ingegaan op deze kwaliteitskenmerken en indicatoren in de gemeente Sluis.

Op basis van het uitgevoerde onderzoek komt de inspectie tot de hieronder genoemde bevindingen. Daar waar de inspectie het nodig vindt, worden aanbevelingen gedaan. Deze aanbevelingen komen voort uit de bevindingen en hebben als doel een accent te leggen op de meest in het oog springende zaken die mogelijk voor verbetering vatbaar zijn. Op basis van dit rapport vraagt de Erfgoedinspectie aan de gemeente - en daar waar nodig andere betrokkenen - om een reactie te geven op deze aanbevelingen.

3.1 Domein resultaten

Vraagstelling: Het bestand aan monumenten wordt zorgvuldig in stand gehouden

Dit domein gaat in op de vraag of de waarden van de beschermde monumenten sinds hun aanwijzing op een aanvaardbaar niveau zijn behouden. Daarbij gaat het erom of het monument in goede staat verkeert en of er een visie op instandhouding is, die is gericht op de waarden van het monument.

Beschermde waarden

Op basis van de 'reality check' binnen de gemeente en de rondgang over het grondgebied heeft de inspectie de indruk dat het bestand aan rijksmonumenten in de gemeente Sluis redelijk zorgvuldig in stand wordt gehouden. Eén restauratie was op het moment van inspectie nog in uitvoering. Bij vier van de zes objecten is een meer of minder uitgebreid bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd, waarmee de cultuurhistorische waarde is vastgelegd.

Er is geconstateerd dat een enkele keer niet wordt gewerkt volgens de vergunning. In sommige gevallen is de cultuurhistorische waarde van het object door de restauratie- of wijzigingsplannen teveel aangetast.

Opvallend punt is het relatief vaak voorkomen van leegstand en verval op het grondgebied. Ook valt hierbij op dat dit geregeld cultuurhistorisch interessante objecten betreft, die geen enkele vorm van bescherming hebben. Omdat de gemeente geen gemeentelijke monumentenlijst heeft, en in het verleden ook niet royaal is bedeed bij de toewijzing van rijksmonumenten, dreigen er hiermee veel cultuurhistorische waarden verloren te gaan. De eigenaren hebben niet allemaal een visie die is gericht op het instandhouden van hun bezit, maar zijn soms geneigd erg praktisch te redeneren waarbij een enkele maal voorbij wordt gegaan aan de intrinsieke historische waarden van het object.

Er is tot op heden relatief veel slecht onderhoud te constateren bij rijksmonumenten die in het bezit zijn van de gemeente, maar hiervoor liggen restauratieplannen klaar die in 2009 tot uitvoering zullen komen.

3.2 Domein effectiviteit

Vraagstelling: Het proces gebeurt zorgvuldig en doelmatig

In dit domein wordt ingegaan op het verloop van het proces bij de voorbereiding en uitvoering van de vergunningverlening. Daarbij is het van belang dat er ten behoeve van de planvorming cultuur- en/of bouwhistorisch onderzoek wordt verricht. Ook de kwaliteit van de diverse adviezen, de vergunningen, de besluitvorming en de uitvoering worden getoetst.

Onderzoek

Als gezegd onder Beschermden waarden is bij vier van de zes bezochte objecten in enige vorm een bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd. Deze zijn niet allemaal van een kwalitatief hoogstaand niveau. De resultaten van dit onderzoek zijn meestal wel verwerkt in de plannen. Ook wordt op beperkte schaal tijdens de uitvoering nader onderzoek verricht, meestal door de eigenaar of architect zelf. De gemeente geeft aan dat het een probleem is dat er weinig gekwalificeerde bouwhistorici in de regio werkzaam zijn.

In de gemeente werken veel architecten die uit België afkomstig zijn. Bij hen is het gebruikelijk dat ze zelf een meer of minder diepgaand bouwhistorisch onderzoek uitvoeren voorafgaand aan de planvorming.

Aanbevelingen:

- Vraag bij belangrijke objecten of ingrijpende restauraties altijd om een bouwhistorisch onderzoek.
- Stel criteria op om te bepalen wanneer een dergelijk onderzoek wordt gevraagd en met welke diepgang.
- Attendeer eigenaren erop dat een bouwhistorisch onderzoek in het kader van een restauratie subsidiabel of verrekenbaar in de inkomstenbelasting is.

Planvorming

De gemeente geeft aan dat er in de regio weinig restauratiearchitecten werkzaam zijn, met als gevolg dat sommige eigenaren zonder architect werken of een bouwkundig bureau zonder ervaring in restauratiewerk inschakelen. Hierdoor worden bij de gemeente relatief vaak plannen van een laag niveau ingediend, zowel wat betreft het ontwerp, als de presentatie en compleetheid van het plan. Ook wordt veelvuldig de monumentencommissie al in het voortraject ingeschakeld om de plannen op een acceptabel niveau te krijgen. Met

deze werkwijze wordt voorkomen dat de formele vergunningprocedure te lang gaat duren met kans op termijnoverschrijding. Het risico van deze werkwijze is dat de monumentencommissie zich in deze voorfase soms al dermate heeft gecommitteerd met een plan dat hierover in de formele adviesfase niet meer onafhankelijk geoordeeld kan worden.

Formeel is het een taak van de gemeente om te toetsen of een plan voldoende kwaliteit heeft om ontvankelijk te zijn, en hoort in deze fase geen gebruik te worden gemaakt van de monumentencommissie.

Aanbeveling:

- Draag er zorg voor dat restauratieplannen door de gemeente inhoudelijk worden getoetst op ontvankelijkheid, betrek de monumentencommissie hier niet bij.

Planbehandeling

De procedure rond de monumentenvergunning wordt correct gevolgd. De aanvrager wordt door de gemeente schriftelijk op de hoogte gesteld van de adviezen. Latere wezenlijke wijzigingen op de plannen worden meestal opnieuw aan de adviesorganen voorgelegd. Wel is bij twee van de zes objecten geconstateerd dat een belangrijke termijnoverschrijding in de vergunningverlening heeft plaatsgevonden. Formeel zijn beide objecten van rechtswege vergund, maar hierop is ondanks een brief hiertoe van één van de aanvragers door de gemeente niet ingegaan. De procedure is bij beide objecten gewoon verder doorlopen, en heeft geresulteerd in een monumentenvergunning onder voorwaarden. Formeel hadden deze voorwaarden vanwege de termijnoverschrijding niet meer hoeven te worden ingewilligd door de aanvrager. Bij één van deze objecten hebben alle adviesorganen te laat gereageerd, wat bijdraagt aan de termijnoverschrijding.

Aanbeveling:

- Draag zorg voor een correcte hantering van de wettelijke termijnen

Advisering

Maandelijks is er bouwplanoverleg bij het steunpunt monumentenzorg, de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland. Hieraan nemen zowel de monumentencommissie, als de RACM en (indien nodig) de Provincie Zeeland deel. Veel plannen worden hier voorbesproken, al dan niet in aanwezigheid van de aanvrager. De genoemde instanties brengen vervolgens eigen, onafhankelijke adviezen uit.

Monumentencommissie

De monumentencommissie in de gemeente Sluis wordt gevormd door de stichting Dorp, Stad en Land (DSL), een regionaal werkende adviesorganisatie voor de provincies Zeeland en Zuid-Holland. In de praktijk wordt door de gemeente slechts één lid van deze Stichting

ingehuurd om de advisering voor monumenten te verzorgen. De commissie in Rotterdam wordt nooit ingeschakeld, ook niet bij complexe of belangrijke aanvragen. Wel wordt geregeld onderling overleg gepleegd met commissieleden van DSL die in andere gemeenten in Zeeland werkzaam zijn. Volgens de 'Regeling voor de monumentencommissie voor Sluis' kunnen ook andere deskundigen worden aangewezen om zitting te hebben in de commissie, of zij kunnen incidenteel worden ingeschakeld. In de praktijk is dit nog niet voorgekomen. Doordat hier vaak slechts één lid adviseert wordt een inhoudelijke afweging vanuit verschillende deskundigheden gemist.

De monumentenambtenaar van de gemeente verzorgt het secretariaat, en schrijft de adviezen. Deze worden ook ter kennisname doorgestuurd naar de aanvrager. Er worden geen vergaderverslagen opgesteld. Het commissielid is zelf restauratiearchitect, en bezit de nodige kennis van restauratietechniek. Hij is zelf niet in de regio werkzaam, waarmee zijn onafhankelijkheid is gewaarborgd. Het commissielid werkt naar eigen zeggen in zijn advisering met de beoordelingscriteria die door Dorp, Stad en Land zijn opgesteld. De adviezen die worden uitgebracht zijn deskundig en transparant opgesteld. Wel is een aantal keer geconstateerd, bij meerdere behandelingen van hetzelfde plan, dat nogal eens van mening wordt veranderd door het adviesorgaan, of dat een al eerder besproken aanvraag onverwacht op nieuwe onderdelen wordt bekritiseerd. Dit leidt tot onduidelijkheid bij de aanvrager en tot vertraging in de procedure.

Er worden geen jaarverslagen van de monumentencommissie opgesteld. Die kunnen wel worden geleverd door DSL, maar daar moet door de gemeente om worden verzocht, en dat gebeurt niet door de gemeente Sluis.

Volgens de Regeling voor de commissie zijn de commissievergaderingen niet openbaar. Het zou in het kader van de transparantie van de advisering aan te bevelen zijn als deze vergaderingen voor iedereen toegankelijk zijn.

De monumentencommissie heeft geen bestuurlijk overleg met de gemeente. Hiermee wordt niet gewerkt aan een grotere bekendheid van de commissie en haar werkzaamheden.

Onder Planbehandeling is al de problematiek geschetst die ontstaat doordat de monumentencommissie in de voorfase teveel door de gemeente wordt ingeschakeld voor het beoordelen en bijsturen van restauratieplannen. Eigenaren hebben soms de indruk dat de monumentencommissie 'toestemming' geeft voor een plan, waarbij volledig voorbij wordt gegaan aan het belang van de advisering door RACM en Provincie, die dan nog moet plaatsvinden. De monumentencommissie erkent zelf het belang van een onafhankelijke adviesrol, en wil bijvoorbeeld een protocol opstellen met criteria waaraan een aanvraag moet voldoen alvorens deze in te brengen voor advies.

Aanbevelingen aan de monumentencommissie en aan de gemeente:

- Draag er zorg voor dat naast de restauratietechnische kennis ook de bouw- en architectuurhistorische en stedenbouwkundige kennis in de monumentencommissie voorhanden is.
- Draag zorg voor meer bekendheid met het werk van de monumentencommissie door de vergaderingen van de commissie openbaar te maken, door een jaarverslag op te stellen en door een structureel bestuurlijk overleg in te stellen
- Zet de monumentencommissie alleen in voor taken die zij conform de Monumentenwet en de gemeentelijke verordening dient te vervullen. Hiermee wordt het risico op een te grote betrokkenheid bij een plan geminimaliseerd.

Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)

De RACM brengt over het algemeen inhoudelijk deskundige en transparante adviezen uit. In de gemeente Sluis wordt de RACM pas om advies gevraagd nadat de aanvraag met de monumentencommissie soms diverse keren is doorgenomen en aangepast. De RACM brengt vervolgens een eigen onafhankelijk advies uit, dat soms op onderdelen anders luidt dan het advies van de monumentencommissie. Door de al genoemde voorfasebesprekingen is het lastig een plan nog aan te passen naar aanleiding van de adviezen van de RACM. Ook is enige malen geconstateerd dat de RACM verzoekt om aanvullende informatie, of om een planaanpassing, en om die reden een negatief advies geeft. Vervolgens wordt door de gemeente een besluit tot monumentenvergunning genomen op basis van dit negatieve advies, zonder eerst te trachten een positief advies te verkrijgen door de gevraagde zaken af te doen. De RACM let er zelf ook onvoldoende op of de gevraagde informatie wordt verstrekt.

Verder is bij veel aanvragers de RACM onbekend, omdat deze instantie niet altijd ter plaatse komt kijken, zelfs niet bij een belangwekkend object of een grote ingreep. De RACM geeft aan wel altijd aanwezig te zijn bij het provinciale Bouwplanoverleg in Middelburg, maar heeft vanwege tijdgebrek niet altijd de mogelijkheid om de oversteek naar Zeeuws-Vlaanderen te maken.

Ook de RACM heeft geen structureel overleg met de bestuurder.

Aanbevelingen aan de RACM:

- Let er op dat een aanvraag waarop negatief wordt geadviseerd (vanwege onvoldoende informatie of onder voorbehoud van planaanpassingen) terugkeert voor advies
- Draag zorg voor meer bekendheid van de RACM en voor meer erkenning van het belang van haar advisering, door een structureel bestuurlijk overleg in te stellen, en door bij belangwekkende panden of grote ingrepen altijd ter plaatse te gaan kijken.

Provincie Zeeland

De Provincie wordt door de gemeente Sluis altijd om advies gevraagd bij objecten die in het buitengebied zijn gelegen. Bij de behandeling van dergelijke objecten in het Bouwplanoverleg in Middelburg is dit adviesorgaan altijd aanwezig.

De adviezen van de Provincie zijn inhoudelijk beknopt, en bieden weinig meerwaarde. Vanuit het provinciale belang wordt in Zeeland steeds meer gebiedsgericht gewerkt. Men kijkt bij de beoordeling volgens eigen zeggen vooral naar de effecten van plannen op het landschap. Dit beleid ligt ook vast in de provinciale nota *Cultuurhistorie en Monumenten*. In de inhoud van de adviezen voor de bezochte objecten is deze specifieke provinciale adviesrol echter niet herkenbaar.

Aanbeveling aan de provincie:

- Hanteer transparante criteria bij de beoordeling van restauratieplannen, waarin de eigen provinciale adviesrol tot uitdrukking komt.

Besluit

De besluiten tot de monumentenvergunning zijn adequaat opgesteld. Ze bevatten verwijzingen naar alle adviezen, waarvan de tekst integraal is opgenomen. De adviezen worden afgewogen in het besluit, maar niet altijd wordt bij deze afweging ingegaan op de inhoud van de adviezen.

Al eerder is gemeld dat het opvallend is dat vaak een positief besluit wordt genomen op basis van een negatief advies van de RACM.

Aanbevelingen:

- Weeg de inhoud van de adviezen zorgvuldig af.
- Ga niet te gemakkelijk voorbij aan een negatief advies van de RACM, maar tracht het plan zodanig aan te passen of te completeren dat aan het advies van de RACM wordt tegemoet gekomen.

Uitvoering

In de meeste gevallen worden de werkzaamheden volgens de vergunning en op deskundige wijze uitgevoerd. Bij één van de objecten is geconstateerd dat een aantal werkzaamheden afwijkend van de vergunning is uitgevoerd; dit is niet gesignaleerd door de gemeente en hierop is niet gehandhaafd.

In Sluis worden bouwplannen voor monumenten vanuit de gemeente met te weinig deskundigheid begeleid, waardoor dergelijke afwijkingen gemakkelijk kunnen plaatsvinden. Omdat er ook geen revisietekeningen worden gevraagd, blijven deze afwijkingen ongezien.

Aanbevelingen:

- Zorg vanuit de gemeente voor een inhoudelijk deskundige begeleiding van de uitvoering van restauratieplannen
- Draag zorg voor het ontvangen van revisietekeningen na oplevering.

Beheer en onderhoud

Geconstateerd is dat de meeste objecten goed worden beheerd en onderhouden, en op de juiste wijze worden gebruikt.

De meeste eigenaren hebben geen abonnement op de Monumentenwacht of een vergelijkbare organisatie, of zijn onbekend met deze mogelijkheid.

Aanbeveling:

- Wijs eigenaren actief op de mogelijkheden van organisaties die structureel toezicht houden op de bouwkundige staat, zoals de Monumentenwacht

3.3 Domein waarborg

Vraagstelling: de zorg voor de monumenten is verzekerd

Bij dit domein gaat het erom of de monumentenzorg en cultuurhistorie binnen de gemeente goed is ingebed. Van belang is dat ten behoeve van de instandhouding van rijksmonumenten voldoende kennis aanwezig is en dat deze kennis adequaat wordt toegepast. Ook wordt getoetst of er sprake is van vastgesteld monumentenbeleid. Daarnaast is het van belang dat de gemeente zorgt voor een adequaat systeem van toezicht en handhaving, voor een goede informatieoverdracht en voor een ordentelijke dossiervorming, en dat zij oog heeft voor de maatschappelijke meerwaarden van monumenten.

Kennis

Binnen de gemeente is onvoldoende kennis aanwezig van de architectuur- en bouwhistorie en van de restauratietechniek. Daarom wordt door de gemeente sterk geleund op de restauratietechnische kennis die aanwezig is bij de monumentencommissie. Hiermee wordt het gebrek aan relevante deskundigheid wel ondervangen, maar hiermee handelt de gemeente in strijd met de Monumentenwet, zoals al genoemd is onder de paragraaf *Advisering*. De Monumentencommissie dient onafhankelijk te adviseren.

Relevante kennis van financiën en wet- en regelgeving is voldoende aanwezig binnen de gemeente.

De gemeente is momenteel in reorganisatie, monumentenbeleid zal volgens het reorganisatieplan worden gescheiden van de vergunningverlening. Beide onderwerpen

worden nu behandeld door één ambtenaar, deze zal zich in de toekomst naar verwachting alleen met beleid gaan bezighouden. De vergunningverlening zal worden ondergebracht bij de afdeling vergunningverlening en handhaving, alwaar op dit moment in het geheel geen kennis van de monumentenzorg aanwezig is. De gemeente geeft aan hier gericht scholing op te willen inzetten.

Aanbeveling:

- Ontwikkel binnen de gemeente architectuurhistorische en restauratietechnische kennis.

Beleid

In de gemeente Sluis wordt een monumentennota opgesteld. Het concept is gereed, de vaststelling van de nota wordt verwacht in 2009. De conceptnota bevat een opsomming van knelpunten en veel goede voornemens op het gebied van de monumentenzorg, zoals het opstellen van een eigen gemeentelijke monumentenlijst, het voornemen tot aanwijzing van gemeentelijke beschermde gezichten en het voeren van een actief beleid met betrekking tot de instandhouding van particuliere monumenten, inclusief een financiële bijdrage. De gemeente heeft geen eigen monumentenverordening, maar wel een verordening op de monumentencommissie.

De vraag is in hoeverre de ambities uit de concept monumentennota kunnen worden gerealiseerd. Geconstateerd is dat de gemeente zich in een financieel zorgelijke situatie bevindt. Tevens is de demografische teruggang een knelpunt voor de monumentenzorg, omdat er relatief veel monumentale panden leeg komen te staan. Het vinden van nieuwe bewoners of van een nieuwe functie is lastig, vooral voor de grotere panden. Opvallend positief is dat ondanks de moeizame financiële situatie het komend jaar relatief veel geld wordt uitgetrokken voor het onderhoud van een paar belangrijke rijksmonumenten in eigen bezit. Ook draagt de gemeente financieel bij aan een aantal grotere restauratieprojecten in particulier eigendom.

De indruk bestaat dat sommige plannen uit de concept monumentennota, waaronder die voor een gemeentelijke monumentenlijst, laag op de prioriteitenlijst van het gemeentebestuur staan. Zoals eerder geconstateerd onder *Beschermde waarden* is dat juist het plan voor een gemeentelijke monumentenlijst in deze gemeente een hoge prioriteit zou moeten hebben, omdat hier in verhouding veel historisch interessante objecten zonder bescherming staan. Deze verkeren relatief vaak in een deplorabele staat vanwege leegstand en/of achterstallig onderhoud, en met de verwachte demografische teruggang zal dit alleen maar toenemen.

Verder bestaat de indruk dat het ruimtelijk en stedelijk beleid niet altijd door de aanwezige monumenten en historische structuren wordt geïnspireerd. Er is in de gemeente veel aandacht voor natuurwaarden, het grootste gedeelte van het grondgebied is aangewezen

tot nationaal landschap en Sluis is onlangs uitgeroepen van één van de groenste gemeenten van Nederland. Het grondgebied is ook rijk aan archeologische en historisch-geografische waarden, deze cultuurhistorische waarden worden niet altijd zorgvuldig afgewogen bij plannen voor nieuwe ontwikkelingen.

Positief is de aanpak van het regionale project Staats-Spaanse Linies, waarin veel objecten op zorgvuldige wijze worden geconserveerd en ingepast, en onder de aandacht van de bevolking worden gebracht.

De welstandsnota van de gemeente houdt op zorgvuldige wijze rekening met de aanwezige cultuurhistorische waarden. De nota kent het welstandsniveau 'historisch'; aangegeven wordt welke straten in een dorpskern of welke objecten in het buitengebied dit niveau hebben. Voor het beschermde dorpsgezicht van Sint Anna ter Muiden is een beeldkwaliteitsplan opgesteld dat het welstandsbeleid vormt. De dorpskernen van Groede en IJzendijke komen in de toekomst in aanmerking voor een aanwijzing tot gemeentelijk beschermd gezicht. Tot het zover is krijgen zij volgens de gemeente extra bescherming via het bestemmingsplan.

De gemeente houdt zich niet bezig met kwaliteitszorg voor de monumentenzorg, er wordt niet systematisch gewerkt aan verbetering van de kwaliteit.

Aanbeveling:

- Stel de concept monumentennota bestuurlijk vast en implementeer de voornemens uit deze nota in het gemeentelijk beleid. Geef hierbij extra aandacht aan de problematiek van leegstand en de mogelijkheden tot hergebruik.

Toezicht en handhaving

Sluis heeft geen beleid op het gebied van toezicht en handhaving voor de monumentenzorg. Door de gemeente wordt aangegeven dat gebrek aan capaciteit hiervoor de oorzaak is. Bij de afdeling toezicht en handhaving is geen kennis van de restauratietechniek aanwezig, wat risico's oplevert voor de kwaliteit van de uitvoering. Wel geeft de gemeente aan dat er plannen zijn voor scholing; dit is zeker van belang als bij deze afdeling na de interne reorganisatie de vergunningverlening van de monumentenzorg wordt ondergebracht. Geconstateerd is dat de gemeente wel handhaaft bij constatering van afwijkingen op de vergunning; het probleem is dat niet alle afwijkingen worden gesignaleerd door gebrek aan adequaat en deskundig toezicht.

Aanbevelingen:

- Neem de monumentenzorg expliciet op in het toezichts- en handhavingsbeleid en programma.
- Investeer in restauratietechnische kennis bij de afdeling toezicht- en handhaving, en draag zorg voor voldoende capaciteit.

Maatschappelijke meerwaarde

De economische waarde van de rijksmonumenten wordt onderkend door de gemeente Sluis, maar zoals eerder is aangegeven heeft de gemeente moeite met de herbestemming van vooral de grotere leegstaande monumenten. Vanwege het teruglopende bevolkingsaantal is herbestemming tot woningen veelal geen optie, en een openbare (culturele) bestemming is vaak niet rendabel, met als gevolg veel leegstand. Een aantal rijksmonumenten in gemeentelijk bezit is of wordt verkocht, waarbij geen voorwaarden voor de restauratie of het hergebruik worden meegegeven aan de koper. Toerisme is de belangrijkste bron van inkomsten voor de gemeente Sluis. De bijdrage die de vele historische panden (zowel de rijksmonumenten als de panden die geen beschermde status hebben) hier aan kunnen leveren, zou meer kunnen worden onderkend. De gemeente draagt bij aan de Open Monumentendag en aan de jaarlijkse Molendag. Verder heeft Sluis opvallend veel folders en brochures uitgebracht over de monumentenzorg, onder andere over molens, de Staats-Spaanse linies en over archeologie in de gemeente. Er worden geen educatieve projecten rond monumentenzorg georganiseerd door de gemeente.

Informatieoverdracht

Monumentenzorg is niet opgenomen als apart onderdeel in een communicatiebeleid. Vier van de zes bezochte eigenaren gaven aan onvoldoende te zijn geïnformeerd over hun restauratie- of wijzigingsplannen. Op de gemeentelijke website is geen praktische informatie over het vergunningstraject opgenomen. Wel is hier algemene informatie beschikbaar over cultuurhistorie en over een aantal specifieke monumenten in de gemeente. De concept monumentennota noemt ook de informatievoorziening richting de inwoners als knelpunt. Door de gemeente wordt aangegeven dat de communicatie met eigenaren soms moeizaam verloopt, omdat veel monumenten als tweede huis functioneren en de eigenaren elders wonen. In de monumentennota is een aantal concrete voornemens omtrent communicatie opgenomen, zoals het oprichten van een gemeentelijk informatie- en documentatiecentrum, het meer promoten van monumenten via de website, folders, informatieborden en toeristische routes.

De Heemkunde Kring is niet erg actiegericht op het gebied van monumenten, zij doet vooral aan informatieverstrekking aan de leden door onder andere lezingen en publicaties. Binnen deze vereniging is veel historische kennis beschikbaar, hier wordt door de gemeente geen gebruik van gemaakt. De vereniging heeft naar eigen zeggen in het verleden de wethouder verzocht om te worden gehoord bij planontwikkelingen, maar hier is door de gemeente niet op ingegaan.

Veel eigenaren hebben gebruik gemaakt van subsidies of financiële regelingen voor de restauratie van hun object. Ook de mogelijkheid van aftrek via de Inkomstenbelasting wordt geregeld genoemd als positief. Wel geven eigenaren aan dat ze veelal de informatie over de mogelijkheden zelf via internet hebben opgezocht, en hierover niet door de gemeente zijn geïnformeerd.

De gemeente heeft een eigen subsidieverordening voor onderhoud van monumentale kerken, molens en boerderijen. Bij boerderijen geldt deze subsidie alleen voor herstel van een rieten dak. Subsidie wordt door de gemeente alleen verstrekt als ook subsidie wordt verkregen via het Rijk of de Provincie. Voor molens is een exploitatievergoeding en een draaipremie beschikbaar vanuit de gemeente.

Aanbevelingen:

- Implementeer de goede voornemens uit de concept monumentennota met betrekking tot communicatie
- Stel via de gemeentelijke website meer informatie beschikbaar voor de eigenaren, onder andere over de vergunningprocedure en over financiële regelingen
- Maak meer gebruik van de Heemkunde Kring vanwege hun kennis en ervaring, waarmee ook het draagvlak voor ontwikkelingen kan worden vergroot.

Documentatie

Alle bestudeerde dossiers waren op orde en compleet. Ook de door de Erfgoedinspectie verzochte informatie werd compleet, goed verzorgd en op tijd aangeleverd.

Bijlage 1: Geraadpleegde documenten

(Beleids)documenten gemeente Sluis:

- Concept Monumentennota gemeente Sluis (oktober 2008)
- Welstandsnota gemeente Sluis 2008 (Eerste wijziging van de welstandsnota 2004)
- Lijst rijksmonumenten gemeente Sluis
- Verordening op de monumentencommissie gemeente Sluis (27-2-2003) + wijziging 20-4-2006 + wijziging 25-1-2007
- Regeling op de monumentencommissie gemeente Sluis (21-11-2006)
- Regeling draaipremies molens gemeente Sluis 2003 (24-4-2003)
- Verordening onderhoudssubsidie monumentale kerkgebouwen, monumentale molens en monumentale boerderijen gemeente Sluis 2003 (24-4-2003)
- Onderhoudsplan rijksmonumenten in gemeentelijk bezit
- Vergaderverslagen monumentencommissie gemeente Sluis (jan. 2005 tot aug. 2008)
- Beschrijvingen geselecteerde waardevolle objecten gemeente Sluis, concept (Dorp, Stad en Land, febr. 2008), t.b.v. het opstellen van een gemeentelijke monumentenlijst
- Herstelplan buitenplaats De Elderschans te Aardenburg, concept (juni 2008)
- Revitalisering cultureel erfgoed stad Sluis (1 mei 2007)
- Gebiedsplan West Zeeuws-Vlaanderen, publieksversie (13 juli 2004)

NB. Een eigen monumentenverordening heeft de gemeente Sluis niet.

Overige documenten ontvangen van de gemeente:

- diverse informatiebrochures, –boekjes en -kaarten
- krantenartikelen over monumenten in de gemeente Sluis (vanaf mei 2006)
- katern over Sluis uit tijdschrift Monumenten
- organogram en informatie over de gemeentelijke organisatie
- financiële gegevens

(Beleid)documenten provincie Zeeland:

- Cultuurhistorie en Monumenten 2007-2012

Op andere wijze ontvangen documenten:

- Eindrapportage inspectieonderzoek gemeente Sluis, Vrom-inspectie, regio zuid-west, 2004

Websites:

- www.dorpstadenland.nl
- www.gemeentesluis.nl
- www.provincie.zeeland.nl

- www.vrom.nl

Dossiers monumentenvergunning, ten behoeve van de reality check, van de volgende rijksmonumenten:

- Woonhuis / Bed & Breakfast, Markt 2, Groede
- NH Kerk, Dorpsstraat 3, Hoofdplaat
- Woonhuis, Landpoortstraat 4, IJzendijke
- Woonhuis/restaurant, Markt 8, IJzendijke
- Boerderij / museumcafé, St. Jansdijk 7, Nieuwvliet
- Boerderij, Graafjansdijk 7, Sint Anna ter Muiden

Geraadpleegd zijn o.a. aanvraag monumentenvergunning, adviezen, monumentenvergunning, relevante onderzoeksrapporten.

Tevens zijn bestudeerd de belangrijkste dossierstukken van boerderij Brugsevaart 5 in Oostburg.

Bijlage 2: Werkmethodiek

De Erfgoedinspectie houdt ondermeer toezicht op de naleving van de Monumentenwet 1988, waar het gaat om rijksmonumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten. Ten behoeve van de inspecties op het gebied van instandhouding van rijksmonumenten maakt de Erfgoedinspectie gebruik van een waarderingskader. Dit waarderingskader geeft de contouren aan waarbinnen een inspectie plaatsvindt en bevat 14 kwaliteitskenmerken die aangeven waaraan een goede monumentenzorg moet voldoen. Uitgangspunt bij het waarderingskader is toetsing op de naleving van de Monumentenwet 1988 in de ruimste zin van het woord. Zie voor meer informatie hierover bijlage 3.

Opzet van de inspectie

In de gemeente worden gesprekken gevoerd met diverse betrokkenen om een zo compleet mogelijk beeld van de kwaliteit van de monumentenzorg ter plaatse te verkrijgen. Het betreft gesprekken met de portefeuillehouder en de beleidsambtenaar voor monumentenzorg, andere ambtenaren betrokken bij monumentenzorg, de monumentencommissie, de consulent van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten, de ambtenaar van de provincie, monumenteneigenaren en vertegenwoordigers van historische groeperingen en/of buurtverenigingen.

De opzet van de inspectie is als volgt:

1. analyse van beleidsdocumenten die vooraf, op verzoek van de Erfgoedinspectie, door de gemeente zijn toegestuurd;
2. bestudering van specifieke vooraf toegestuurde documenten die betrekking hebben op enkele geselecteerde recente restauraties van of wijzigingen aan rijksmonumenten;
3. bezoek aan de gemeente, het houden van gesprekken ter plaatse en het bezoeken van de geselecteerde monumenten;
4. het verwerken van de gegevens.

Het inspectieonderzoek leidt vervolgens tot een rapport. Dit rapport wordt eerst in conceptvorm naar de gemeente gestuurd. Na bespreking ter plaatse en verwerking van eventueel commentaar volgt een definitief inspectierapport dat aan het gemeentebestuur wordt aangeboden.

Doel van het rapport

Het betrokken gemeentebestuur krijgt een overzicht van de kwaliteit van de monumentenzorg in de gemeente, gemeten naar het moment. Het rapport kan worden gebruikt om betrokkenen te informeren, beleid bij te stellen en interne verbeteringen uit te zetten. Op deze wijze wil de Erfgoedinspectie de gemeente stimuleren een kwalitatief zo goed mogelijk monumentenbeleid te voeren.

Bijlage 3: Waarderingskader

Toelichting op het Waarderingskader Instandhouding Rijksmonumenten

Ten behoeve van de inspecties op het gebied van instandhouding van rijksmonumenten maakt de Erfgoedinspectie gebruik van een waarderingskader. Dit kader is ontwikkeld in samenspraak met betrokkenen in het monumentenveld in een daartoe ingestelde klankbordgroep.

Dit waarderingskader geeft de contouren aan waarbinnen een inspectie plaatsvindt, en bestaat uit 14 kwaliteitskenmerken die aangeven waaraan een goede monumentenzorg moet voldoen.

1. Wettelijke basis

Het vertrekpunt voor de uitoefening van het toezicht wordt gevormd door de toepasselijke wet- en regelgeving. Hiertoe worden in ieder geval gerekend de Algemene Wet Bestuursrecht en de Monumentenwet 1988 en verwante regelgeving. De Erfgoedinspectie ziet wat betreft de monumenten toe op de naleving van de wettelijke bepalingen voor zover ze van toepassing zijn op beschermde rijksmonumenten en stads- en dorpsgezichten. Deze wettelijke bepalingen zijn door de Erfgoedinspectie vertaald naar een waarderingskader, dat door haar als beoordelingsmaatstaf wordt gehanteerd. Zo wordt bijvoorbeeld bepaald hoe een procedure tot vergunningverlening voor monumenten of voor ontwikkelingen in een beschermd gezicht moet verlopen en hoe moet worden geadviseerd over plannen. De wet gaat uit van decentralisatie van een aantal taken en bevoegdheden naar de gemeentelijke overheid. Mede om die reden biedt de wet mogelijkheden om eigen beleid nader vorm te geven. Deze beleidsvrijheid is aanleiding voor de Erfgoedinspectie om ook andere aspecten van de monumentenzorg te onderzoeken, die van directe of indirecte invloed kunnen zijn op de kwaliteit van de (zorg voor de) rijksmonumenten en beschermde gezichten. Te denken valt aan hoe deze verankerd is in een bredere beleidsopvatting, hoe actief een gemeentebestuur de begeleiding van restauraties ter hand neemt, of hoe bouwhistorisch onderzoek is verricht ten behoeve van bijvoorbeeld restauratieplannen voor rijksmonumenten.

Rijksmonumenten zijn ooit aangewezen op grond van hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde. Het begrip 'cultuurhistorische waarde' komt herhaaldelijk terug in het waarderingskader omdat de inspectie dit ziet als een van de belangrijkste achtergronden van het wezen van een monument. De inspectie richt zich vanzelfsprekend op de formele vraag of de wet wordt nageleefd door de betrokken partijen. Daarbij kan en moet de inspectie steeds uitgaan van de intrinsieke waarden van het monument zelf. Elke actie die wordt ondernomen moet gericht zijn op de instandhouding van die waarden, en moet in dat kader worden beoordeeld.

2. *Actoren en verificatoren in de inspectie*

De Erfgoedinspectie heeft in het waarderingskader bij elk kwaliteitskenmerk actoren en verificatoren benoemd. Actoren zijn de partijen die in eerste instantie verantwoordelijk zijn voor de uitvoering of realisatie van een bepaalde taak. Verificatoren zijn de betrokken partijen bij wie kan worden gecheckt of een actor deze taak naar behoren uitvoert.

Hoewel de gemeente als gevolg van de decentralisatie een aantal taken en bevoegdheden bezit om het monumentenbeleid vorm te geven, betekent dit niet dat het gemeentebestuur de enige geïnspecteerde is in de aanpak van de Erfgoedinspectie. De gemeente is wel de belangrijkste actor in de te inspecteren onderdelen, maar daarnaast spelen ook andere betrokkenen een rol. Zo vinden ook gesprekken plaats met de monumentencommissie, met de regioconsulent van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten, met de betreffende vertegenwoordiger van de provincie en met historische verenigingen. De gemeente wordt dus niet geïnspecteerd als bestuurlijke eenheid, maar als entiteit of wel als gebied waarbinnen verschillende betrokkenen actief zijn (en dus 'actor' zijn).

Waar de Erfgoedinspectie voornamelijk toezicht houdt vanuit de tweede lijn (toezien op de naleving van de wet door anderen), zijn in het bijzonder gemeenten verantwoordelijk voor de eerste lijn. Daarmee wordt de zorg voor juiste planbehandeling, advisering, besluitvorming en begeleiding van de uitvoering bedoeld. De Erfgoedinspectie zal deze taken niet overnemen of overdoen. Dit houdt bijvoorbeeld in dat de gemeente actor is in de begeleiding van de uitvoering en daarop ook zelf moet toezien en handhaven.

3. *Indeling van het waarderingskader*

Het kader is ingedeeld in drie zogenoemde domeinen. De drie domeinen zijn gericht op 'resultaten', 'effectiviteit' en 'waarborg'. Alle 14 kwaliteitskenmerken die in deze drie domeinen zijn gegroepeerd, worden ondersteund door een of meer indicatoren. Aan de hand van deze indicatoren worden documenten beoordeeld, worden vragen gesteld in de inspectiebezoeken en worden de te bezoeken projecten onder ogen genomen als een soort 'reality check', waarbij ook de eigenaar en de architect worden bevragd.

Bij het domein 'resultaten' gaat het om het behoud van de beschermde waarden, om de manier waarop de verantwoordelijken omgaan met die waarden en om de realisatie van werkzaamheden die leiden tot een verantwoord resultaat.

De inspectie wil daarmee niet voorschrijven hoe dat moet gebeuren, maar wel wil zij toezicht kunnen houden op de uiteindelijke resultaten die door anderen worden behaald. De strekking van de Monumentenwet 1988 nodigt daartoe uit, omdat impliciet de juiste interpretatie van het vergunningstelsel hiermee aan de orde is.

In het domein 'effectiviteit' zijn de meeste kwaliteitskenmerken herleidbaar tot specifieke artikelen in de wet. Toch worden ook daar kwaliteitskenmerken onderzocht die in ondersteunende zin bijdragen aan het beoogde wettelijke doel. Zo is deugdelijk onderzoek op cultuurhistorisch gebied een belangrijke voorwaarde voor het vervaardigen van een aanvaardbaar restauratieplan dat beoogt zoveel mogelijk van de beschermde waarden intact te laten. De Erfgoedinspectie kijkt binnen het domein 'effectiviteit' vooral of de processen van instandhouding zorgvuldig en doelmatig verlopen, zowel ten behoeve van de totstandkoming en de behandeling van een restauratieplan als de vergunningverlening.

Tenslotte is het domein 'waarborg', waarin wordt gezien of de zorg voor de monumenten is verzekerd, het minst gelieerd aan specifieke wetsartikelen. Toch mag bijvoorbeeld een kwaliteitskenmerk over aanwezige kennis gelezen worden als een impliciete beantwoording van de strekking van de wet, namelijk als voorwaarde om te kunnen komen tot een zorgvuldige planbehandeling en besluitvorming. Daartoe draagt ook het hebben van een beleid over monumentenzorg bij, evenals het uitvoeren van handhaving in de eerste lijn en informatieoverdracht aan eigenaren en betrokkenen. Zijdelings wordt gezien of een gemeente de documentatie voor alle betrokkenen op orde heeft, of zij de maatschappelijke waarde van de monumenten onderkent, bijvoorbeeld door deze te betrekken bij haar beleid rond toerisme en educatie.

Samenvattend kan gesteld worden dat de lijst met kwaliteitskenmerken en daarbij behorende indicatoren een compleet overzicht vormt van wat zich bij de instandhouding van de monumenten allemaal afspeelt. Het waarderingskader kan daardoor wellicht overkomen als een utopie van hoe de zorg voor de monumenten idealiter geregeld zou moeten zijn. Het waarderingskader moet echter gezien worden als een instrument dat dient als uitgangspunt voor de inspecties, waarbij een beeld kan worden gevormd van de staat van de zorg voor de monumenten in een bepaalde gemeente.

Doel hiervan is het bereiken van een kwaliteitsverbetering van de zorg voor de monumenten in de betreffende gemeenten. Een tweede doel is het analyseren van meer algemene problemen in de zorg voor de monumenten, die kunnen worden geconstateerd na het uitvoeren van meerdere gemeentelijke inspecties. Op de geconstateerde algemene problemen kan de Erfgoedinspectie vervolgens thematische onderzoeken inrichten.

WAARDERINGSKADER INSTANDHOUDING RIJKSMONUMENTEN

(2 september 2008)

DOMEIN: RESULTATEN

Deelvraag: Het bestand aan monumenten wordt zorgvuldig in stand gehouden.

BESCHERMDE WAARDEN

- R 1 De waarden van het beschermde monument zijn, sinds de aanwijzing, zorgvuldig behouden
 - R 1.1 De restauraties en/of wijzigingen hebben geleid tot een verantwoord resultaat
 - R 1.2 De schoonheid, de betekenis voor de wetenschap en/of de cultuurhistorische waarden zijn behouden
 - R 1.3 De eigenaren hebben een visie op instandhouding gericht op de waarden van het monument

DOMEIN: EFFECTIVITEIT

Deelvraag: Het proces gebeurt zorgvuldig en doelmatig

ONDERZOEK

- E 1 Er is deugdelijk onderzoek verricht op cultuurhistorisch en/of bouwhistorisch gebied
 - E 1.1 Het onderzoek is voorafgaand aan de planvorming uitgevoerd
 - E 1.2 Gedurende de werkzaamheden wordt nader onderzoek verricht
 - E 1.3 Het onderzoek is deskundig en van voldoende diepgang
 - E 1.4 De resultaten van het betreffende onderzoek zijn verwerkt in het plan
 - E 1.5 De resultaten zijn vastgelegd en gedocumenteerd

PLANVORMING

- E 2 Er is een deugdelijk plan opgesteld
 - E 2.1 De initiatiefnemer heeft een ontvankelijk plan ingediend
 - E 2.2 Bij plannen van ingrijpende aard en bij plannen waar dat gewenst wordt, is vooroverleg gevoerd tussen de initiatiefnemer en de overheid
 - E 2.3 Het restauratieplan gaat uit van behoud en herstel van de aanwezige waarden uit het oogpunt van monumentenzorg
 - E 2.4 De werkzaamheden zijn goed aangegeven en de noodzaak is goed beargumenteerd

PLANBEHANDELING

- E 3 De werkwijze bij het verlenen van vergunningen is correct
 - E 3.1 De procedure wordt op zorgvuldige wijze gevolgd
 - E 3.2 Latere wezenlijke wijzigingen van plannen worden opnieuw aan de adviesorganen voorgelegd
 - E 3.3 De wettelijke termijnen worden gehanteerd

ADVISERING

- E 4 De adviezen doen recht aan de waarden van het monument
 - E 4.1 De adviezen zijn deskundig
 - E 4.2 De adviezen zijn transparant en dragen bij aan een juiste besluitvorming
 - E 4.3 Het adviesorgaan is voldoende deskundig
 - E 4.4 Het adviesorgaan werkt professioneel

BESLUIT

- E 5 Het besluit doet recht aan de waarden van het monument
 - E 5.1 Er is rekening gehouden met de adviezen op het gebied van de monumentenzorg
 - E 5.2 Het besluit is op basis van een duidelijke gemotiveerde afweging gemaakt

UITVOERING

- E 6 De werkzaamheden doen recht aan de waarden van het monument
 - E 6.1 De werkzaamheden worden uitgevoerd conform de vergunning
 - E 6.2 De werkzaamheden worden deskundig begeleid
 - E 6.3 De werkzaamheden worden deskundig uitgevoerd
 - E 6.4 Van de restauratie en/of wijziging van het monument is een schriftelijke verantwoording gemaakt

BEHEER EN ONDERHOUD

- E 7 De instandhouding van het monument is voldoende gewaarborgd
 - E 7.1 Het object wordt op de juiste wijze beheerd
 - E 7.2 Het object wordt goed onderhouden
 - E 7.3 Het object wordt op de juiste wijze gebruikt

DOMEIN: WAARBORG

Deelvraag: de zorg voor de monumenten is verzekerd

KENNIS

- W 1 Er is voldoende actuele kennis beschikbaar op het gebied van de monumentenzorg, ten behoeve van de ontwikkeling van cultuurhistorisch beleid en ten behoeve van de behandeling van bouwplannen
 - W 1.1 Er is voldoende cultuurhistorische kennis
 - W 1.2 Er is voldoende restauratietechnische kennis
 - W 1.3 Er is voldoende kennis op het gebied van de subsidie- en overige financiële regelingen
 - W 1.4 Er is voldoende kennis van de betreffende wet- en regelgeving
 - W 1.5 De benodigde kennis wordt adequaat ingezet ten behoeve van alle werkzaamheden

BELEID

- W 2 De overheden hebben een beleidsvisie voor de monumentenzorg
 - W 2.1 Er is een actuele monumentenverordening
 - W 2.2 Er is een actueel beleidsplan voor de monumentenzorg
 - W 2.3 Het welstandsbeleid houdt rekening met de aanwezige cultuurhistorische waarden
 - W 2.4 Het ruimtelijk en stedelijk beleid wordt door de aanwezige monumenten (en historische structuren) geïnspireerd
 - W 2.5 Er is sprake van kwaliteitszorg voor de monumentenzorg

TOEZICHT EN HANDHAVING

- W 3 De gemeente heeft een handhavingsbeleid op het gebied van de monumentenzorg
 - W 3.1 De gemeente houdt toezicht op de naleving van de Monumentenwet 1988
 - W 3.2 De gemeente maakt haar handhavingsbeleid inzichtelijk

MAATSCHAPPELIJKE MEERWAARDE

- W 4 De maatschappelijke meerwaarden van de monumentenzorg zijn onderkend
 - W 4.1 De economische waarde van de monumenten wordt op de juiste wijze afgewogen
 - W 4.2 Er is rekening gehouden met de educatieve waarde

- W 4.3 Er is rekening gehouden met de toeristische waarde van monumenten en historische structuren

INFORMATIEOVERDRACHT

- W5 De overheid zorgt voor informatieoverdracht op het gebied van de monumentenzorg
 - W 5.1 Er is visie op het gebied van communicatie
 - W 5.2 De continuïteit van de interne informatieoverdracht wordt gewaarborgd
 - W 5.3 De betrokkenen worden op de juiste wijze geïnformeerd
 - W 5.4 Door de overheid verstrekte informatie over subsidies en financiële regelingen hebben de eigenaar gestimuleerd om het monument goed te onderhouden/restaureren

DOCUMENTATIE

- W 6 De documentatie op het gebied van de monumentenzorg is op orde
 - W 6.1 In de dossiers zitten de relevante stukken
 - W 6.2 De gemeente heeft een systeem waarin wijzigingen aan monumenten worden bijgehouden
 - W 6.3 De documentatie is raadpleegbaar bij de overheid

Bijlage 4: Afkortingen

DCE	Directie Cultureel Erfgoed van het Ministerie van OCW
DSL	stichting Dorp, Stad en Land
fte	fulltime equivalent
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
RACM	Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten
VROM	Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

Colofon

Uitgave:

Erfgoedinspectie
Hoftoren, Rijnstraat 50
Postbus 16478 (IPC 3500)
2500 BL Den Haag

Algemeen telefoonnummer	+31 (0)70 – 412 4012
Fax	+31 (0)70 – 412 4014
E-mail	info@erfgoedinspectie.nl
Website	www.erfgoedinspectie.nl

Den Haag, februari 2009

Over de Erfgoedinspectie

De Erfgoedinspectie waakt op nationaal niveau over een belangrijk deel van het Nederlands erfgoed. Het toezicht is gericht op archeologische opgravingen, archieven bij de centrale overheid, het roerend cultureel erfgoed en onroerende monumenten.

De inspectie ziet erop toe dat de regels worden nageleefd en stimuleert verbeteringen in het behoud en beheer en een goede omgang met het erfgoed. Waar nodig treedt zij op bij incidenten en calamiteiten.

De Erfgoedinspectie valt onder het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De inspectie werkt onafhankelijk en stelt objectief haar bevindingen vast en rapporteert daarover. Daarnaast adviseert zij de minister over de kwaliteit en effectiviteit van de regelgeving.